

AN UNAMENDABLE CONSTITUTION? – UNAMENDABILITY IN CONSTITUTIONAL DEMOCRACIES

Richard Albert and Bertil Emrah Oder (Eds.)

Springer International Publishing AG, 2018., pp. 390

„*An Unamendable Constitution? – Unamendability in Constitutional Democracies*“ naziv je zbirke znanstvenih radova u kojima se obrađuje jedna od najintrigantnijih tema ustavnog prava – nepromjenjivost ustava. Naravno, općepoznata je činjenica da su ustavotvorci još od antičkih vremena smjerali učiniti ustavne dokumente što trajnijima, ako je moguće, i vječnima. Međutim, povijesno iskustvo nas uči kako je to bilo nemoguće učiniti, pritisak za promjenom bio je uvijek jači od želje ustavotvoraca za očuvanjem ustava. Ipak, u posljednjih 50-ak godina ponovno svjedočimo nastojanjima da se, češće određeni dijelovi, nego cijeli ustav izuzmu od promjene. Radovi okupljeni u ovome naslovu bave se upravo tim pitanjem.

Knjigu je, na 390 stranica, 2018. godine objavio Springer International Publishing AG. Glavni urednici su Richard Albert, profesor na University of Texas, Austin, te Bertil Emrah Oder, profesor na istanbulskom Koç University. Na početku su knjige Zahvale glavnih urednika (str. v.), Kazalo (str. vii.-viii.) i Popis autora (str. ix.) te uvodno poglavlje pod naslovom „The Forms of Unamendability” (str. 1.-26.) u kojem glavni urednici ukratko izlažu najznačajnija pitanja vezana uz temu nepromjenjivosti ustava te ukratko skiciraju osnovne konture središnjeg dijela knjige. Nakon toga slijedi središnji dio koji je podijeljen na dva dijela, s ukupno trinaest poglavlja (str. 27.-390.). Evo i najznačajnijih razmišljanja iznesenih u tom dijelu.

Prvi dio knjige nosi naslov „The Legitimacy and Limits of Unamendability” (str. 27.-146.) i, kao što se već iz njega vidi, radovi se u najvećoj mjeri bave opravdanošću nepromjenjivosti ustava i granicama te opravdanosti. S jedne strane, izuzimanje od promjene trpi prigovore zbog toga što trenutnoj generaciji onemogućava usklađivanje ustavnog teksta s potrebama svoga vremena i svojih želja pa se postavlja pitanje da li na taj način osiguravamo privrženost i ustrajnost u ispunjenju ustavnih obećanja koje su nam u nasljedstvo ostavile prošle generacije ili se pak tu radi o neopravdanom ograničavanju postojećih generacija da kroz promjenu u ustavu iznesu svoje preferencije glede državnog i društvenog uređenja. S druge strane, takva situacija nemogućnosti promjene ustava pogoduje nastanku i pojavi ustavnih promjena koje izlaze iz okvira ustava što sa sobom donosi dodatne rizike. U ovome dijelu izložena je i „ekonomska teorija nepromjenjivosti ustava” koja pruža pravno-ekonomski uvid u to područje. Na kraju, pojedini autori ističu kako nepromjenjivost ustava nije svojstvena samo pisanim ustavima – ona se jednako može pojaviti i u onim ustavnim sustavima koji ne poznaju pisani ustavni dokument (primjerice, Ujedinjeno Kraljevstvo) gdje nepromjenjivost ustava svoj izvor ima u pojedinim ustavnim konvencijama.

Drugi dio knjige „Unamendability Around the World” (str. 147.-390.) dosi pregled država čiji ustavni sustavi na različite načine prihvaćaju teoriju nepromjenjivih dijelova ustava. Daje se pregled doktrine „basic structure“ o implicitnoj nepromjenjivosti pojedinih, temeljnih, dijelova ustava, koja je nastala u Indiji, ali se proširila i na druge države. U tome smislu poseban je osvrt posvećen slučaju Bangladeša koji je usvojio ovu doktrinu, ali je povrh toga u svoj ustav i izričito ugradio odredbu koja priječi promjenu „temeljnih ustavnih odredbi“. Nadalje, daje se pregled i „klauzula vječnosti“ odnosno eksplicitne zabrane promjene određenih ustavnih dijelova što se iz Njemačke proširilo na mnoge druge države. Spomenut je i slučaj kada i država u kojoj ne postoji pisani ustav ipak poznaje teoriju o nepromjenjivim dijelovima ustava kao što je to u Izraelu. Usto pojedini autori pružaju uvid u rasprostranjenost prakse nepromjenjivih dijelova ustava širom svijeta, od Azije, preko Bliskog istoka i Europe sve do Latinske Amerike.

Nesumnjivo nepromjenjivi dijelovi ustava postaju sve zastupljeniji u ustavnim tekstovima. Naime, kako navode glavni urednici, bilježimo uzlazni trend unošenja nepromjenjivih odredbi u ustave: počevši od 20 posto svih ustava od 1789. do 1944. godine, zatim 25 posto od 1945. do 1988. godine, u razdoblju od 1989. do danas preko 50 posto ustava poznaje ovakve odredbe! Naravno, svemu ovome treba pribrojati i one ustavne sustave koji ne poznaju izričitu zabranu promjene, ali usvajaju implicitnu doktrinu nepromjenjivih dijelova ustava. Međutim, zajedno sa sve širom rasprostranjenosti te prakse u jurisdikcijama širom svijeta pojavljuju se i neka nova pitanja vezana ponajprije uz opravdanost i granice ovakvog shvaćanja pojedinih dijelova ustava izuzetih od promjene. Na mnoga od njih pravi odgovor tek čekamo i potraga za njima još uvijek traje, danas opsežnija nego ikad prije. Ipak, ne smijemo smetnuti s uma, kako su to naglasili glavni urednici u ovome izdanju, da cijeli konstitucionalizam počiva na jednoj temeljnoj istini koja govori o tome da je narod jedini istinski izvor ustavne legitimnosti. Ako se zanemari ta temeljna istina, lako bismo se mogli naći na stranputici koja će nas odvesti daleko od rješenja s jamstvom za napredak i očuvanje temeljnih ustavnih ideala.

Vedran Zlatić